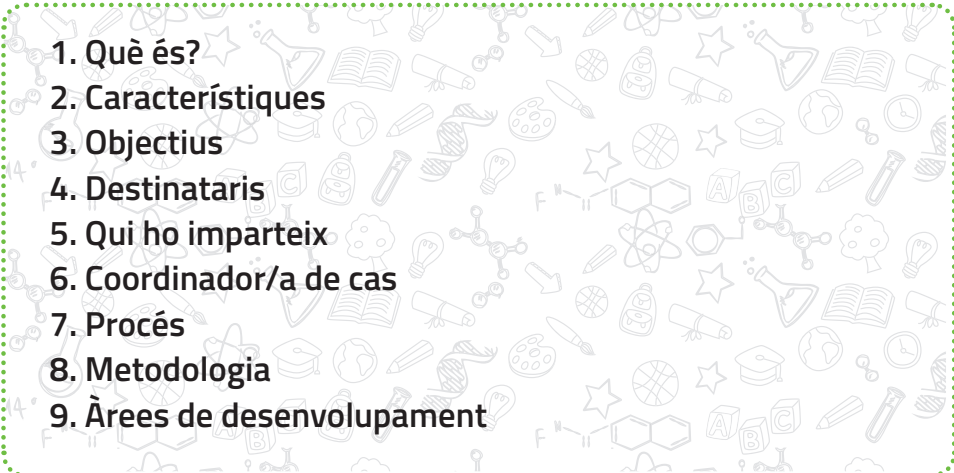

»Píndola formativa 17. ESDM. Model DENVER d'atenció primerenca per a xiquets amb TEA

-
1. Què és?
 2. Característiques
 3. Objectius
 4. Destinataris
 5. Qui ho imparteix
 6. Coordinador/a de cas
 7. Procés
 8. Metodologia
 9. Àrees de desenvolupament

1. Què és?	El Model Denver proporciona una intervenció primerenca completa i intensiva. Està dissenyat específicament per a xiquets menuts amb autisme i es fonamenta en els actuals coneixements empírics obtinguts sobre l'aprenentatge dels xiquets menuts i dels efectes que té l'autisme sobre el desenvolupament primerenc.
2. Característiques	■ Equip multidisciplinari, el qual s'encarrega d'implementar un currículum per al desenvolupament que abasta tots els àmbits. ■ La interacció personal hi té una gran rellevància. ■ L'objectiu d'aconseguir de forma natural, fluida, recíproca i espontània la imitació tant de gestos com de moviments facials i expressions, a més de l'ús dels objectes. ■ Èmfasi en el desenvolupament, tant de la comunicació verbal com no verbal. ■ Interés pels aspectes cognitius del joc desenvolupats mitjançant rutines de joc didàctiques. ■ Col·laboració i participació integral de les famílies.
3. Objectius	■ Reduir la severitat dels símptomes. ■ Accelerar el ritme de desenvolupament de l'alumnat a tots els nivells, tot posant l'accent principalment en els nivells cognitiu, socioemocional i lingüístic.

4. Destinataris	Està dissenyat per a xiquets i xiquetes amb TEA que comencen la intervenció a partir d'1 any (edat cronològica) i la continuen fins als 4-5 anys. El currículum fixa les diverses habilitats de desenvolupament des dels 7-9 mesos fins als 4 anys.
5. Qui imparteix el model?	Es tracta d'un model multidisciplinari en què treballen junts una gran varietat de professionals. La família també és una part important de l'equip, no cal oblidar el paper fonamental que juguen les famílies en el desenvolupament òptim dels fills. Cal destacar que per a poder utilitzar el model Denver és necessari haver rebut formació sobre els coneixements de base, els conceptes i les pràctiques d'aquestes disciplines: ■ Psicologia Clínica infantil o del desenvolupament: aquests professionals són els responsables de supervisar de forma continuada els aspectes relacionats amb la conducta i el benestar emocional del xiquet o la xiqueta. ■ Pedagogia Terapèutica (PT) o Pedagogia: aquests professionals solen tindre experiència en el desenvolupament i individualització del currículum, en l'organització física adequada de l'aula, en la gestió dels horaris, a crear activitats d'aprenentatge que abasten diverses àrees del desenvolupament, etc. ■ Logopèdia (AI): aquests professionals avaluen inicialment el nivell de parla i el llenguatge del xiquet o la xiqueta, l'impacte de les dificultats de la funció oral i motriu; també proporcionen informació útil per a l'elaboració dels objectius de comunicació. A més, són els responsables de decidir si és necessari utilitzar sistemes de comunicació alternativa. ■ Teràpia ocupacional (TO): aquests professionals posseeixen una gran experiència en el desenvolupament motor i sensorial en la primera infància, així com en coneixements sobre el desenvolupament de la conducta adaptativa. ■ Anàlisi conductual: aquests professionals realitzen una avaluació funcional de les conductes no desitjades, desenvolupen un pla de reforç a la conducta positiva, ensenyen els pares i els membres de l'equip a implementar aquest pla i n'examinen les dades relatives a l'eficàcia. ■ Pediatría: els xiquets i xiquetes amb TEA solen tindre bastants problemes de salut, com ara problemes alimentaris, al·lèrgies, trastorns gastrointestinals, dificultats per a dormir, etc., problemes controlats pels professionals d'aquesta especialitat. ■ Personal auxiliar: proporcionen bona part de la intervenció individual, imparteixen el pla segons les directrius del coordinador/a, anoten amb precisió les dades sobre els avanços, comuniquen a la resta de l'equip els canvis en l'adquisició i el domini de les tasques, informen el coordinador sobre qualsevol esdeveniment o conducta inesperats que hagen observat, etc. ■ Altres professionals: especialistes en nutrició, fisioteràpia, musicoteràpia, etc. Quant a l'organització de l'equip, com a nucli central es troba la família i el coordinador. Els altres professionals són els encarregats de proporcionar ajuda, supervisió i consultoria tant a la família com al coordinador/a. En tractar-se d'una intervenció en la qual molts professionals formen un equip, són necessàries certes estratègies de comunicació, com per exemple el quadern d'intervenció i les reunions d'equip.

TEA. Trastorn de l'Espectre de l'Autisme

Una **GUIA** per a
la **COMUNITAT EDUCATIVA**

6. Coordinador/a de cas

La figura del coordinador/a de cas pot ser exercida per qualsevol dels professionals que intervenen en el grup, tenint en compte el context i les necessitats del xiquet o la xiqueta. Entre les seues funcions trobem les següents:

- Avaluar el xiquet o la xiqueta mitjançant la "Llista de verificació del currículum".
- Desenvolupar els objectius trimestrals, l'anàlisi de tasques per a cada objectiu, les activitats i els sistemes d'obtenció de dades.
- Deixar constància de tot això en un quadern dedicat a la intervenció que s'està duent a terme.
- Mantindre contacte constant amb la família.
- Treballar directament amb el xiquet o la xiqueta.
- Assegurar que la intervenció es produeix amb èxit i que el xiquet o la xiqueta està progressant.
- Revisar les dades recollides setmanalment.
- Dirigir tots els canvis que siguen oportuns en l'enfocament de l'ensenyament.
- Desenvolupar i implementar plans de reforç per a les conductes positives.
- Consultar els altres professionals quan necessite algun tipus d'informació sobre la seua disciplina.
- Proporcionar la formació necessària al personal auxiliar, quan siga necessari.

7. Procés

0. Avaluació i diagnòstic.

1. IDENTEA-2.
2. ADI-R.
3. ADOS-2.
4. Batelle.
5. Vineland.

1. Llista de Verificació (anual).

És l'eina que s'utilitza per a dissenyar els objectius didàctics de la intervenció. S'administra com si es tractara d'un joc. Es completa a través de l'observació directa, però també es té en compte la informació aportada per la família o altres professionals que treballen amb el xiquet o la xiqueta.

Està composta per 4 nivells que corresponen aproximadament amb els següents períodes d'edat del desenvolupament: 12-18 mesos, 18-24 mesos, 24 mesos - 3 anys i 3-4 anys. Dins de cada nivell s'avaluen habilitats de diversos àmbits del desenvolupament: comunicació receptiva, comunicació expressiva, habilitats socials, imitació, cognició, joc, motricitat fina, motricitat gruixuda, conducta i autonomia (menjar, vestit, condícia, tasques de la llar). El sistema de puntuació és el següent:

- Signe +: per a una execució consistent en els moments adequats.
- Signe +/-: per a una execució inconsistent.
- P (parcial o amb instigació): l'alumnat només és capaç de demostrar l'habilitat de forma inconsistent o amb una instigació addicional i els pares o altres persones informen d'aquesta, o l'alumnat demostra alguns, però no tots, els passos de l'habilitat.
- N: l'alumnat no és capaç o no vol demostrar l'habilitat i els pares o altres persones refereixen la dificultat.
- X: no hi ha oportunitat, o no és apropiat per a aquest alumnat.

Exemple de llista de verificació del nivell 1 en l'habilitat de joc.

Habilitat	Nivell 1 JOC	Observat	Informar pares	Informar altres	Codi
1 La seua conducta s'ajusta a l'ús de cinc objectes diferents					N
2 Juga de manera independent i apropiada amb 10 joguets d'un pas.					N
3 Juga independentment amb joguets que requereixen la repetició d'aquesta acció sobre diversos objectes (cèrcols en suport, poals encaixables).					N
4 Demuestra conductes apropiades de joc en una varietat de joguets d'un pas: llança la pilota, apila blocs, col·loca objectes en forats, mou el cotxe pel sòl.					P
5 Juga independentment amb joguets que requereixen dues accions motrius diferents (traure, posar).					P
6 Juga independentment amb joguets que requereixen diferents accions motrius (posar obrir, traure, tancar).					P
7 Demuestra accions convencionals sobre si mateix amb un conjunt d'objectes.					N
8 Completa la tasca del joc i el deixa.					N

2. Objectius (trimestrals). Definició de l'objectiu.

La persona que coordina el cas s'encarrega d'elaborar de dos a tres objectius per a cada un dels diferents àmbits de desenvolupament que apareixen en la llista. La intenció és que aqueixos objectius es puguin aconseguir en les primeres 12 setmanes.

1. Propietats de l'objectiu:

1. Descripció de l'estímul o l'esdeveniment antecedent que precedeix a la conducta (habilitat) i que haurà de provocar-la.
2. Descripció d'una conducta mesurable i observable (habilitat que s'ensenyarà).
3. Criteri que definirà si es domina l'objectiu.
4. Criteri que indique si es produeix un ús funcional i generalitzat de la conducta objectiu.

2. Exemples:

1. **Comunicació expressiva: (antecedent)** Durant els jocs vocals o les vocalitzacions intencionades a casa i en el gabinet, **(conducta)** Isaac utilitzarà de forma espontània de dues a tres combinacions diferents de vocal-consonant i vocalitzarà cinc o més vegades **(criteri de domini)** en un període de 10 minuts **(generalització)** al llarg de tres períodes consecutius.
2. **Imitació:** Durant el joc amb objectes en el gabinet i a casa, quan l'adult s'involucre en diverses accions amb objectes, Isaac l'imitarà espontàniament en el 80 % (o superior) de 10 o més accions, tant familiars com noves, durant tres sessions consecutives.

3. Anàlisi de tasques.

Cada objectiu es divideix en diverses fases, a través d'una anàlisi de la tasca de desenvolupament. Aqueixes fases són una seqüència de passos que han de seguir per aconseguir la plena consecució de l'objectiu; també serveixen de guia per a saber què s'ha de treballar en cada sessió. Les sessions se centren en ensenyar cada un d'aqueixos passos. **Exemples:**

Habilitat	Objectiu	Passos d'aprenentatge
Imitació	2. Durant el joc amb objectes al col·legi, quan l'adult s'involucre en diverses accions amb objectes, F. l'imitarà espontàniament en el 80 % (o superior) de 8 o més accions, tant familiars com noves, durant tres sessions consecutives.	1. Imita 1-2 accions, amb ajuda parcial. 2. Imita 1-2 accions, espontàniament. 3. Imita 3-4 accions, espontàniament. 4. Imita 5-6 accions, espontàniament. 5. Imita 7-8 accions, espontàniament.

4. Registre diari.

Durant les sessions, s'han de fer pauses a intervals regulars (cada 15 minuts) per a registrar en el "resum diari" els progressos del xiquet. En aqueix resum es reflecteixen els objectius de les 12 setmanes, l'anàlisi de tasques i el rendiment individual del xiquet. És una manera molt útil i efectiva de controlar el seguiment del que s'ha ensenyat i de l'aprenentatge del xiquet.

V1	V2	V3	V4	PASSOS
+	+	+	+	1. Segueix 1-2 instruccions, amb ajuda física completa.
+	+	+	+	2. Segueix 1-2 instruccions, amb ajuda física parcial.
-	-	+	+	3. Segueix 3-4 instruccions, amb ajuda física parcial.
-	-	+	+	4. Segueix 1-2 instruccions, amb ajuda gestual.
+	-	-	+	5. Segueix 3-4 instruccions, només amb ajuda gestual parcial.
-	-	+	-	6. Segueix 5-6 instruccions, només amb ajudes gestuals.

5. Inici i assoliment.

És important realitzar un registre en el qual quede constància de la data en què s'inicia el procés d'aprenentatge de cada un dels passos, així com la data final en la qual ha aconseguit dominar-lo.

6. Planificació d'una sessió i explicació.

Una sessió s'estructura amb una sèrie d'activitats conjuntes, de 2-5 minuts cada una. A mesura que avança el procés, les activitats seran més llargues, i arribaran a durar 10 minuts. Durant una sessió, es poden treballar tots els objectius de l'alumnat i es repassaran les habilitats que ja domina.

Les sessions han de començar i finalitzar amb rutines de salutació i comiat. A més, s'aniran alternant les rutines amb objectes i les rutines socials sensorials. Quant a les activitats, els canvis d'espais i d'activitat són molt importants, ja que d'aquesta manera es regulen els nivells d'energia i els interessos de l'alumnat. En cada activitat es treballa amb objectius de diversos àmbits, incloent-hi dos o tres objectius diferents en cada activitat. A més, un d'aquests sempre ha de ser un objectiu de comunicació. Per exemple, les rutines de vestir-se i desvestir-se poden anar acompanyades per les rutines de salutació i comiat.

Activitat	Lloc	Activitat	Objectius
ENTRADA			
Activitat 1. Rutina	Aula CiL	Rutina de salutació	Comunicació i habilitats socials
Activitat 2. Atenció conjunta	Aula CiL o altres espais oportuns	Seguir i assenyalar objectes	Comunicació i imitació
Activitat 3. Sensorialitat	Aula CiL o pati	La cerca d'objectes brillants en caixes de diferents objectes quotidians. Treball d'allò tàctil i visual	Autonomia i motricitat
Esmorzar	Pati	Rutina esmorze	Autonomia i imitació
Activitat 4. Sensorialitat	Sala sensorial	Circuit per a treballar les entrades i la propiocepció	Motricitat gruixuda
Activitat 5. Atenció conjunta	Aula CiL o pati	Seguir i assenyalar objectes	Comunicació i imitació
Rutina social. Rutina	Aula CiL	Rutina de comiat	Comunicació habilitats socials
EIXIDA			

7. Informe trimestral per a la família.

L'informe trimestral per a les famílies combina el currículum d'Educació Infantil i el model Denver. En l'informe apareixen les habilitats que s'han treballat amb l'alumnat i es marca el moment d'aprenentatge en el qual es troba: en procés (EP) o aconseguit (A). A més, es fa una redacció informant més detalladament sobre alguns aspectes relacionats amb com ha anat l'aprenentatge d'aqueixes habilitats.

8. Avaluació.

Passades 12 setmanes, es revisen els objectius proposats utilitzant com a referència els resultats obtinguts, els quals es tornen a avaluar utilitzant la llista de verificació. Finalment, s'estableixen nous objectius d'aprenentatge o es repassen els que no han sigut capaços d'assolir.

9. Avaluació de fidelitat.

El sistema d'avaluació de fidelitat serveix per a avaluar en quina mesura un adult domina les pràctiques d'ensenyament fonamentals per a impartir el model Denver. Permet puntuar la qualitat amb què cada una de les pràctiques fonamentals s'utilitza en una determinada activitat de joc. S'utilitza una escala de tipus Likert per a puntuar cada pràctica de 5 punts, sent 1 "ús molt deficient" i 5 "exemple òptim". Perquè aquesta avaluació tinga un resultat positiu és necessari complir els següents aspectes:

- Obtindre un 85 % o més del nombre de possibles punts en cada activitat de joc.
- Aconseguir unes puntuacions constants de 4 o 5 en cada pràctica.
- No obtindre cap puntuació inferior a 3.

Apartat	Activitat 1	Activitat 2	Activitat 3	Activitat 4	Activitat 5	Activitat 6
A. Maneig de l'atenció de l'alumnat.						
B. Format ABC.						
C. Tècniques implícites en el procés d'instrucció.						
D. Modulació de l'estat emocional i anímic i del nivell d'activitat de l'alumnat.						
E. Maneig de les conductes no desitjades.						
F. Qualitat de la interacció didàctica.						
G. L'adult optimitza la motivació de l'alumnat.						
H. Ús de l'estat emocional/anímic positiu.						
I. Sensibilitat i capacitat de resposta de l'adult.						
J. Múltiples i variades oportunitats de comunicació.						
K. Llenguatge de l'adult respecte del llenguatge de l'alumnat.						
L. Activitat conjunta i variació.						
M. Transició entre activitats.						

8. Metodologia

1. Convertir-se en companys/es de joc.

La **motivació** és imprescindible per a l'ensenyament i per a la interacció amb qualsevol xiquet o xiqueta, per tant aquest serà el primer pas perquè l'adult es convertisca en el seu company de joc. És necessari tindre materials i activitats que estimulen l'interés, l'energia, l'estat d'ànim positiu i l'acostament de l'alumnat. Però no és suficient que estiguen centrats en els objectes. Per a poder aprendre de les persones, és imprescindible que la seua atenció estiga en la persona, és a dir, hem de posar-nos dins del seu centre d'atenció. Una vegada hàgem aconseguit que estiga motivat, cal aconseguir que ens pare atenció i se senta còmode amb la nostra presència, i aleshores començarem a assumir un paper durant el joc. Es pot començar imitant l'alumnat. Per a això agafarem materials idèntics als que està utilitzant i imitem el que fa ("joc en paral·lel"). Finalment, per a adquirir un paper més actiu en el joc són importants dos aspectes: controlar els materials i jugar per torns. Si complim tots aquests passos, aconseguirem ser el seu company de joc.

2. Rutines d'activitat conjunta.

Una activitat conjunta és aquella en la qual dues persones fan conjuntament aquesta activitat cooperativa, amb aquest objectiu. Els companys d'activitat es miren, s'intercanvien materials, es comuniquen entre si, comparteixen somriures i diversió. Existeixen diversos **tipus** de rutines d'activitat conjunta:

1. Rutines basades en objectes

En aquest tipus de rutines són els materials els que proporcionen la temàtica del joc. Dues persones comparteixen intencions, atenció i diversió amb els objectes. D'aquesta manera l'alumnat demostra la seua consciència de l'atenció conjunta mitjançant diferents accions com per exemple donar, compartir, mostrar i assenyalar als materials, alternar la mirada entre els objectes i l'adult, etc.

2. Rutines socials sensorials

L'atenció de cada participant se centra en l'altra persona, en comptes de fer-ho en els objectes. En aquests jocs es dona un alt grau d'interacció i ambdues parts en gaudeixen. És una activitat didàctica, és a dir, dues persones estan involucrades en aquesta activitat i de forma recíproca juguen per torns, s'imiten, es comuniquen verbalment, per gestos o expressions facials. En les rutines socials sensorials els objectes passen a un segon pla, sent l'intercanvi social la temàtica principal. Alguns exemples són: jocs de manta, *cinco lobitos*, etc.

3. Rutines de salutació i comiat

Cada sessió ha de començar amb una rutina de salutació i acabar amb la de comiat. Es comença amb accions molt simples com captar l'atenció de l'alumnat, moure la mà i dir "hola" o "adeu", suggerint a l'alumnat que ho repetisca. A poc a poc aquestes accions seran més complexes, i formaran una xicoteta seqüència d'activitats que consistirà a asseure's, llevar-se les sabates, col·locar-les en una caixa, saludar amb la mà, dir o cantar "hola" amb una cançó de benvinguda i imitant els moviments i tal vegada realitzar una rutina social sensorial.

4. Rutines de recollir

És important que els materials es recullen i desen al final de cada activitat ja que convé deixar l'espai relativament buit, perquè l'adult siga qui atraga l'atenció de l'alumnat. Al principi serà l'adult qui s'encarregue de recollir i col·locar els materials dins d'un recipient. A continuació, s'anirà afegint complexitat i variacions, per exemple, comptant els elements que s'estan desant, donant ordres a l'alumnat sobre on cal col·locar cada material, classificant per forma o color, etc.

5. Rutines d'esmorzar, berenar, etc.

Tant l'adult com l'alumnat realitzen aquesta activitat de menjar alhora. Durant aquest temps pot desenvolupar-se molta comunicació intencionada, a més d'altres habilitats. La utilització dels coberts per a treballar les habilitats de motricitat fina. En menjar farem sorolls com "ummm" o "ahhh" per a fomentar la imitació vocal. També es poden abordar habilitats de conducta adaptativa, com netejar, parar taula, servir, escudellar, tallar, untar amb un ganivet, etc.

És important que tots aquests tipus de rutines es vagen alternant, ja que cada una proporciona un tipus d'aprenentatge.

3. Com gestionar les conductes no desitjades?

Les conductes no desitjades tenen conseqüències socials que poden afectar negativament el desenvolupament i aprenentatge de l'alumnat, per la qual cosa és convenient substituir-les per altres conductes que siguin més acceptades i comprensibles a nivell social.

El primer pas és identificar quines són aqueixes conductes no desitjades i registrar amb quina freqüència es produeixen. Es desenvoluparà una intervenció amb l'objectiu de disminuir-les. Les famílies reben assessorament i entrenament perquè també puguin controlar aquestes conductes. En el cas que siguin conductes perilloses o destructives caldrà posar-se en contacte immediatament amb l'especialista en anàlisi conductual.

El model Denver es basa en els principis dels reforços positius de la conducta. Primer cal identificar la funcionalitat que té per a l'alumnat aqueixa conducta no desitjada i trobar una altra conducta que podria utilitzar per a aconseguir els seus objectius. La finalitat no és eliminar totes les estereotípies, sino augmentar el repertori de conductes espontànies l'alumnat. Si aquest repertori funcional augmenta, les estereotípies representaran una proporció molt reduïda dins del conjunt de les activitats que l'alumnat realitza amb els objectes.

9. Àrees de desenvolupament

El model Denver té molt en compte cinc àmbits del desenvolupament, ja que són les principals dificultats específiques de l'autisme durant la primera infància, a més es tracta d'eines fonamentals per a l'aprenentatge social en xiquets menuts. Per aquesta raó, ofereix informació sobre com abordar cada un d'aquests àmbits.

Desenvolupament de la imitació i el joc

- Ensenyar a imitar.
- La imitació succeeix en molts àmbits.
- La imitació en l'autisme.
- Com s'enseny a imitar?
- Imitació amb objectes.
- Imitació gestual.
- Imitació oral i facial.
- Imitació vocal.
- Ensenyar el joc sensomotor espontani.
- Ensenyar accions de joc funcional.
- Ensenyar accions de joc simbòlic.
- Ensenyar el joc de rol.

Desenvolupament de la comunicació no verbal

- L'atenció coordinada subjacent a la comunicació.
- Desenvolupament de l'ús i la comprensió dels gestos naturals.
- Tècniques d'intervenció subjacents per als gestos naturals.
- Provocar la coordinació de mirada i gest.
- Com ajudar l'alumnat a "llegir" els gestos d'una altra persona.
- Ensenyar els gestos convencionals de mans i cos.
- Ensenyament de gestos facials expressius.
- Desenvolupament de conductes d'atenció conjunta.
- Donar per a aconseguir ajuda.
- Donar per a compartir o mostrar.
- Assenyalar.

Desenvolupament de la comunicació verbal

- Desenvolupament típic de la parla.
- Desenvolupament d'un repertori de sons.
- Dels sons a les paraules.
- Pas de les paraules imitades a les paraules espontànies.
- Desenvolupament de les paraules d'acció: els verbs.
- Desenvolupament d'expressions de diverses paraules.
- Llenguatge de l'adult que afecta l'aprenentatge de l'alumnat.
- Alumnat que no progressa en el desenvolupament de la parla.
- Llenguatge receptiu.
- Esperar i sol·licitar la resposta.
- Seguiment de les instruccions verbals.

